

Yıl: 4, Sayı: 11, Haziran 2017, s. 114-131

Necdet ÜNAL¹

KUR'AN'I KERİM'DE EBTER KAVRAMI VE DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Özet

Bu makalede Kur'an'ı Kerim'de geçen ebter kavramı üzerinde durulmuştur. Öncelikle ebter kelimesinin Arap dilindeki lügat anlamına bakılmış, ardından Kur'an'ı Kerim'de kullanıldığı ayet ve bağlamı araştırılmıştır. Söz konusu kavramın hadislerdeki kullanımları da dikkate alınarak düşündüğü manalar ele alınmıştır. Daha sonra tefsir kaynaklarındaki izahlar gözden geçirilerek yer yer karşılaştırmalar yapılmış ve çalışma sonuç bölümüyle tamamlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Ebter, Kevser, Tefsir.

SOME REMARKS ON THE TERM 'ABTAR' (ONE WHO IS CUT OFF) IN THE HOLY QURAN

Abstract

In this article, the term *abtar* (i.e. one who is cut off) is tried to be discussed. Firstly, the term *abtar* is defined through its dictionary meaning in Arabic. Then its textual and contextual position in Quran is examined. The meaning of this term is tried to be dealt by taking its usage in the sayings of the Prophet (PBUH) into consideration. Finally, some comparisons are made by means of analysing the explanations concerning this term in various sources on the Quranic exegesis. And the article is completed by a conclusion section

Keywords : The Holy Quran, Being Cut Off (Abtar), Al-Kawthar, Tafseer.

¹ Doç. Dr., Trakya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, necdetunal@trakya.edu.tr.

GİRİŞ

Kur'an'ı Kerim'in en kısa suresi olarak geçen ve toplamda bir satır olan Kevser suresi, içinde barındırdığı anlamlar ve kavramlar itibarıyla oldukça zengin bir içeriğe sahiptir. Toplamda üç ayetten müteşekkil olan bu surede geçen “Kevser”, “ebter” ve “nahr” şeklindeki üç kavramdan her birisi, sahip olduğu derinlik ve zenginlik itibarıyla birer araştırma konusu olabilecek niteliktedir.

Bu çalışmamızda biz, bu kavramlardan bir tanesi olan “ebter” kavramını ele alarak onu incelemeye çalıştık. Zira bu kavram; surenin ilk ayetinde geçen ve hayır, bereket gibi müsbet manaları çağrıştıran “Kevser” kavramının anlaşılmasına da katkı sağlayabilecek bir kavramdır. Kevser suresindeki ayetler arasında genel olarak bir konu bütünlüğü olduğu düşünüldüğünde; bu kavramın anlaşılması, aynı zamanda surenin anlaşılmasına ve neticede Kur'an'ı Kerim'in anlaşılmasına bir nebze de olsa katkı sağlayabilecektir.

Yaptığımız bu çalışmada konunun gerektirdiği kadarıyla zaman zaman “Kevser” kavramından ve surenin diğer ayetlerinden bahsetsek de, çalışmamızın başlığından anlaşılacağı üzere ağırlık noktamız “ebter” kavramı ve düşündürdükleri olacaktır. Öncelikle bu kavramın temel Arap lügatleri ile Hz. Peygamberin hadislerindeki anlamlarını ve Kur'an'ı Kerim'in nüzülü sırasında toplumda nasıl anlaşıldığını ortaya koymaya çalışacağız. Bu bağlamda kendilerine “ebter” denilen bazı insanların ve bir hayvan türünün, görünürdeki belirgin özelliklerini ve böyle bir isimlendirmeye muhatap olmalarının arka planını tesbit etmeye çalışacağız.

“Ebter” kavramının lügatlerde, o sıradaki Arap dilinde ve Hz. Peygamberin hadislerindeki anlam çerçevesini ortaya koyduktan sonra ise, söz konusu kavramın Kur'an'ı Kerim'deki anlamını ele alacağız. Kur'an'ı Kerim'de geçen bir kavram olarak ebterin anlam çerçevesine, Kur'an'ın onu kimlere isim yaptığını, önceden taşımakta olduğu anlamda maddi veya manevi bir değişiklik olup olmadığına bakacağız. Bu kavramın, günümüz insanına neleri düşündürdüğüne de temas edeceğimiz bu çalışmamızı, ulaştığımız noktaları paylaşarak tamamlayacağız.

Ebter Kelimesinin Lügat Anlamı

Lügatte bir şeyin tamamlanmadan bitip kesilmesi anlamındaki *betr* (بتر) mastarından gelen² ve kusur bildirdiği için sıfatı müşebbehe olan³ ebter (الْأَبْتَرُ); Arap dilinde kuyruğu kesik canlı,⁴ hayrı görülmeden kopup bitmiş her iş,⁵ hayırsız ve hüsrana olan iş⁶ anlamlarında kullanılan bir kelimedir. Kelimenin lügat anlamındaki kesilmek manası, Arapçada keskin kılıca verilen *es-seyfu 'l-bâtir*⁷ (السيف الباتر) isminde de kendisini göstermektedir.

² Bkz. el-Cevherî, İsmail b. Hammâd (v. 393/1003), *es-Sihah*, Dâru'l-İlm Li'l-Melâîyn, 4.Baskı, Beyrut 1990, III, 145; İbn Fâris, Ebu'l-Huseyn Ahmed b. Zekeriyya el-Luğavî (v. 395/1005), *Mu'cemü Mekayîsi 'l-Luğa*, Dâru'l-Fikr, By. 1979, I, 194; ez-Zebîdî, Muhammed Murtadâ el-Huseynî el-Vâsîfî (v. 1205/1790), *Tâcu 'l-Arûs min Cevâhiri 'l-Kâmûs*, Dâru'l-Hidaye, By. ts., X, 95.

³ Elmalılı, Hamdi Yazır (v.1361/1942), *Hak Dini Kur'an Dili*, Eser Neşriyat ve Dağıtım, İstanbul 1982, IX, 6208; Ateş, Süleyman, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul 1988, XI, 128.

⁴ el-Halil b. Ahmed, Ebu Abdurrahman el-Ferahidî (175/791), *Kitabü 'l-Ayn*, Dâru Mektebeti'l-Hilal-ts., VIII, 117.

⁵ el-Cevherî, *es-Sihah*, III, 145.

⁶ ez-Zebîdî, *Tâcu 'l-Arûs*, X, 97.

⁷ el-Cevherî, *es-Sihah*, III, 145; İbn Fâris, *Mekayîsü 'l-Luğa*, I, 194; ez-Zebîdî, *Tâcu 'l-Arûs*, X, 95.

Betr kökündeki asıl anlam, kuyruğunu kesmek anlamıdır. Bu kökten gelen ebter de sonu kesik olmak, devamı olmamak demektir.⁸ Bu arada kuyruğu kesik olan ve küçük ayn gibi yazılan elif harfine de (ء) betrâ (البترى) denilmiştir⁹ ki bu da ebter kelimesinin müennesidir.

Arapçada hayvanların kuyruğu kesik olanlarına da ebter denilmektedir.¹⁰ Onların kuyruğu kısa olanlarına, sanki kuyruğu kesilmiş gibi düşünülerek ebter denilmiştir.¹¹ Hemen belirtelim ki bazı yılanların Hz. Peygamberin hadislerinde de ebter olarak isimlendirildikleri görülmektedir. Hz. Aişe'den rivayet edilen bir hadise göre Hz. Peygamber ebterin (engerek'in) öldürülmesini emretmiş ve “*ebter (engerek) göze zarar verir ve hamileye düşük yaptırır*” buyurmuştur.¹² Hz. Peygamberden birbirine çok yakın ifadelerle rivayet edilen ve konuyla ilgili olan diğer hadisler de şöyledir:

“*Canlıları öldürmeyiniz. Ancak çift çizgili olan ve ebter (engerek) hariç. Çünkü onlar, gözü mahveder ve anne karnındaki çocuğu düşürürler*”.¹³

“*Yılanları öldürünüz, çift çizgiliyi ve ebteri (engerek'i) de öldürünüz. Çünkü onlar göze zarar verirler ve hamilelerde düşüğe sebep olurlar*”.¹⁴

“*Hz. Peygamber evlerde olan canlıları öldürmekten menetmiştir. Ancak ebteri (engerek'i) ve çift çizgiliyi hariç tutmuştur. Çünkü onlar göze zarar verirler ve anne karnındaki çocuğu düşürürler*”.¹⁵

Yukarıdaki hadislerde geçen ve ebter olarak isimlendirilen bu yılan, halk dilinde engerek diye bilinen ve son derece zehirli olan bir yılanı hatırlatmaktadır. Oldukça tehlikeli olan bu yılanın en belirgin fiziki özellikleri; kendisinin gücük ve kuyruğunun da sanki kesilmiş gibi çok kısa olmasıdır. Hadislerde geçen çocuk düşürmenin, bu yılanı gören hamilelerin birden korkup ürpermeleri ve ani hareketler yapmaları sebebiyle olabileceği akla gelse de gerek bu hususun ve gerekse göze zarar vermek gibi diğer hususların izahını yapmanın, bilgimiz ve çalışmamız dâhilinde olmadığını belirtmemiz gerekir. Burada bizi ilgilendiren husus; bu yılanın yaratılıştan güdük olması, arka tarafının ve kuyruğunun fiziki olarak son derece kısa olması sebebiyle ebter olarak isimlendirilmiş olmasıdır.

Cahiliye Arapları, kız ve erkek çocukları olup da erkek çocukları ölmüş ve geride sadece kız çocukları kalmış ya da erkek çocuğu hiç olmamış kişiye ebter demişler¹⁶ ve oğlu ölen

⁸ Ateş, *Çağdaş Tefsir*, XI, 128.

⁹ Elmalılı, *Hak Dini*, IX, 6209.

¹⁰ el-Halîl, *Kitabü'l-Ayn*, VIII, 117; ez-Zebîdî, *Tâcu'l-Arûs*, X, 95.

¹¹ ez-Zebîdî, *Tâcu'l-Arûs*, X, 95.

¹² Bkz. el-Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail (v. 256/870), *Sahîhu'l-Buhârî*, Dâru Tavkî'n-Necâh, I-IX, Byy. 1422/2001, Bed'ü'l-Halk, 15; İbn Mâce; Tıb, 42.

¹³ el-Buhârî; Bed'ü'l-Halk, 15.

¹⁴ Müslim b. el-Haccâc, Ebu'l-Huseyn el-Kuşeyî en-Nisâbü'rî (v.261/874), *Sahîhu Müslim*, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, (Tahk: Muhammed Fuat Abdülbâkî), I-V, Beyrut ts., Selam, 37; İbn Mâce; Tıb, 42.

¹⁵ Müslim; Selam, 37; Ebu Davud, Süleyman b. el-Eşas es-Sicistanî el-Ezdî (v.275/888), *Sünenü Ebî Dâvud*, Dâru'r-Risaleti'l-Alemîyye, I-VII, Byy. 2009, Edeb, 174.

¹⁶ İbn Ebî Zemenin, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh (v. 399/1008), *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, Kâhire 2002, V, 168; el-Kuşeyrî, Abdülkerim (v. 465/1073), *Letâifü'l-İşârât*, el-Hey'etü'l-Mısıriyye, 3. Baskı, Mısır ts., III, 776; el-Vâhidî, Ebu'l-Hasen Ali b. Ahmed (v. 468/1075), *et-Tefsîru'l-Basîl*, İmadu'l-Bahsi'l-İlmî, Byy. 1430/2009, XXIV, 384; el-Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed (v. 671/1272), *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'an*, Dâru'l-Alemi'l-Kütübî, Riyad 2003, XX, 222; eş-Şirbinî, Şemsüddin (v. 977/1569), *es-Sirâcü'l-Münîr*, Matbaatü Bulak, Kahire 1285/1868, IV, 597.

kişinin bu durumunu بتر فلان “*falan kişi kesildi*” şeklinde¹⁷ ifade etmişlerdir. Arap toplumunda hâkim olan algıya göre neslin devamının ve savaşlardaki gücün erkek ile elde edildiği gerçeği göz önüne alındığında, kişinin erkek çocuğunun bulunmaması veya ölmesi durumunda böyle bir isimle isimlendirilmesinin arka planını anlamak pek de zor olmayacaktır. Zira bu isme muhatap olan kişinin hali; tıpkı arkasını kaybetmiş, ihtişamı ve estetiğiyle kendisini tamamlayıcı bir unsur olan kuyruğundan mahrum kalmış bir hayvanın hali gibidir. Artık bu kişi; soyu kesilmek, zürriyeti bitmek, kendisinden sonra geride eseri kalmamak, kudretini, kuvvetini ve desteğini kaybetmek gibi mahrumiyetlere duçar olmuş demektir. İşte ebter kavramı, insan için bu ve benzeri mağduriyetleri anlatan bir kavram olarak kullanılmıştır.

Kevser Suresinin Nüzulüne Giden Süreç

Erkek çocuğu olmayanlara veya erkek çocuğu ölenlere ebter diyen Cahiliye Araplarının bir kısmı, Hz. Peygambere de ebter demişlerdi.¹⁸ Çünkü Hz. Muhammed’in ilk çocuğu olan Kasım henüz süt çocuk iken¹⁹ Mekke’de ve sonrasında diğer iki erkek çocuğu olan Abdullah ve İbrahim Medine’de vefat etmişlerdi.²⁰ Artık geride erkek çocuğu kalmadığı ve toplumdaki algıya göre arkası kesildiği için toplum nazarında bazıları tarafından O da ebter diye anılmaya başlamış ve bu durum kendisini çok üzmüştü. Hz. Peygambere ebter diye hitap edenlerin başında As b. Vâil geliyordu. Hz. Peygambere ebter demekle o, artık Hz. Muhammedin arkasından geleni olmadığını, kendisinden sonra yerine geçecek bir oğlunun kalmadığını ve öldüğü zaman da unutulup gideceğini söylemiş oluyordu.²¹

Kaynaklara baktığımızda Kevser suresinin nüzulünde, Hz. Peygambere olan bu yaklaşımların ve ebter denilmesinin etkili olduğu görülmektedir. Nitekim surenin sebebi nüzülü

¹⁷ el-Kurtubî, *el-Câmi*, XX, 222; İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmail b. Ömer (v. 774/1372), *Tefsiru'l-Kur'âni'l-Azîm*, (Tahk: Sami b. Muhammed Selame), Dâru Tayyibe, 2. Baskı, Byy. 1999, VIII, 505; eş-şevkânî, Muhammed b. Ali (v. 1250/1834), *Fethu'l-Kadir*, Dâru İbni Kesir, Dimeşk 1414/1834, V, 615.

¹⁸ Bazı müşriklerin “ebter” lakabına benzer olarak Hz. Peygamber için “sunbûr” (الصنْبُور) lakabını kullandıkları kaynaklarda geçmektedir. Bu isimlendirme ile Hz. Peygamberin tek başına kalması ve erkek çocuğunun bulunmaması murat edilmiştir. Aslında sunbûr, hurma ağacının kökünden çıkan zayıf ve kırılğan, kökü söküldüğü zaman kendisinin de hayatının bittiği çelimsiz bir filizdir. Fakat sunbûr isminin; bir erkek çocuğu, aşireti, yardımcısı, yakını olmayan zayıf ve tek başına olanlar için de kullanıldığı görülmektedir. Nitekim Mekke'nin kâfirleri Hz. Peygamberi, kökü toprakta olmayıp, bilakis köksüz olarak biten cılız bir filize benzetmişlerdir. Gövdenin sökülmesiyle o filiz nasıl son bulacaksa, ölümle de Hz. Peygamberin unutulup gideceği düşünülmüştür. Bkz. el-Hâzin, Alâu'd-Din Ali b. Muhammed (v. 741/1340 h.), *Lübabu't-Te'vil fi Meâni't-Tenzil*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmî, Beyrut 1415/1994, IV, 484; ez-Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Cârullah Mahmûd b. Amr (v.537/1142), *el-Keşşâf an Hakâiki Ğavamidi't-Tenzil*, Daru'l-Kitabi'l-Arabi, 3. Baskı, Beyrut 1407/1987, IV, 808; ez-Zebîdî, *Tâcu'l-Arûs*, XII, 353.

¹⁹ Bkz. Hamidullah, Muhammed, *İslâm Peygamberi*, (Çev.: Salih Tuğ), İrfan Yayımcılık, 5. Baskı, İstanbul 1991, I, 64.

²⁰ Bkz. İbn Kesîr, *Tefsir*, VIII, 505; eş-şevkânî, *Fethu'l-Kadir*, V, 615; et-Tüsterî, Ebu Muhammed Abdullah b. Yunus (v. 283/896), *Tefsiru't-Tüsterî*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmî, Beyrut 1423/2002, 207; es-Suyûtî, Celalüddin (v. 911/1505), *ed-Dürri'l-Mensûr fi't-Tefsir bi'l-Me'sûr*, Dâru'l-Fikr, Beyrut ts., VIII, 652.

²¹ Bkz. et-Taberî, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir (v. 310/922), *Câmiu'l-Beyan an Te'vili Âyi'l-Kur'an*, (Tahk: Ahmed Muhammed Şakir), Müessesetü'r Risale, , Byy. 2000, XXIV, 657; ez-Zeccâc, Ebu ishak (v. 311/923), *Meâni'l-Kur'an ve İ'râbüh*, Alemü'l-Kütüb, Beyrut 1988, V, 370; Ebû Hayyân, Muhammed b. Yusuf el-Endelüsî (v. 745/1344), *el-Bahru'l-Muhît fi't-Tefsir*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1420/1999, III, 627; er-Râzî, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ömer Fahrüddin (v. 606/1209), *Mefâtihu'l-Ğayb (et-Tefsiru'l-Kebir)*, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabi, 3. Baskı, Beyrut 1420/1999, XXXII, 320; el-Hâzin, *Lübabu't-Te'vil*, IV, 483; ez-Zühaylî, Vehbe b. Mustafa, *et-Tefsiru'l-Münîr fi'l-Akide ve's-Şerîa ve'l-Menhec*, Dâru'l-Fikri'l-Muâsir, 2. Baskı, Dimeşk 1418/1997, XXX, 430.

olarak geçen rivayetlerden bir tanesine göre As b. Vâil, Mescidi Haram'a girerken, oradan çıkmakta olan ve o sıralarda Hz. Hatice'den olan oğlu Abdullah'ı²² kaybetmiş olan Hz. Peygamberi görmüş ve ikisi bir süre konuşmuşlardır. O sırada Mescidi Haram'da oturmakta olan Kureys'ten bir grup, yanlarına geldiğinde As b. Vâil'e kiminle konuştuğunu sormuşlar ve O da Hz. Peygamberi kastederek “*şu ebter ile konuştum*” cevabını vermiştir. İşte Kevser suresinin bu olay üzerine indirildiği rivayet edilmiştir.²³

Kevser suresinin sebebi nüzülü olarak geçen bir diğer rivayete göre ise Ka'b b. el-Eşref Mekke'ye geldiği zaman Kureys'ten bir grup ona gelerek, kendilerinin mi yoksa (Hz. Peygamberi kastederek) O ebterin mi daha hayırlı olduğunu sormuşlardır. Ka'b da onların daha hayırlı olduklarını söylemiş ve söz konusu sure bunun üzerine indirilmiştir.²⁴

Konuyla ilgili bir diğer rivayete göre ise Hz. Peygamber Kureys'i İslam'a davet ettiği zaman onlar Hz. Muhammed'e “*bize muhalif oldu, bizden ayrıldı ve koptu*” anlamında *betera Muhammedün* (بتر محمد) demişlerdir. Allah da gerçekte kesilip kopup gidenin onlar olduğunu bu sureyle haber vermiştir.²⁵

Yukarıdaki rivayetlerden anlaşıldığına göre “**şüphesiz ebter, sana buğzedendir**”²⁶ ayeti Hz. Peygambere ebter diyenler hakkında indirilmiştir. Gerçekte kendilerinin ebter oldukları söylenen bu kişiler, kaynaklarda As b. Vâil,²⁷ Ka'b b. el-Eşref,²⁸ Kureys'ten bir grup,²⁹

²² Hz. Peygamberin o sırada vefat eden çocuğunun Kasım olduğu da söylenmiştir. Bkz. el-Vâhidî, Ebu'l-Hasen Ali B. Ahmed (v. 468/1075), *el-Veciz fi't-Tefsiri'l-Kitabi'l-Aziz*, Daru'l-Kalem, Beyrut 1415h., 1236.

²³ es-Sa'lebî, Ebû İshak (v. 427/1036), *el-Keşf ve'l-Beyan an Tefsiri'l-Kur'an*, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut 2002, X, 307; el-Beğavî, Ebu Muhammed el-Huseyn b. Mesûd (v. 516/1122), *Meâlimü't-Tenzil*, (Tahk: Abdu'-Rezzâk el-Mehdî), Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut-1420/1999, V, 316; İbn Atiyye, Ebû Muhammed el-Endelüsî (v. 542/1147), *el-Muharraru'l-Veciz fi Tefsiri'l-Kitabi'l-Aziz*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmî, Beyrut 1422/2001, V, 530; İbnü'l-Cevzî, Cemalüddin Ebu'l-Ferec Abdurrahman (v. 597/1201), *Zâdü'l-Mesîr fi Ilmi't-Tefsir*, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut 1422/2001, IV, 498; er-Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, XXXII, 320; el-Hâzin, *Lübabu't-Te'vil*, IV, 483; el-Beğavî, *Meâlim*, V, 316; eş-Şirbinî, *es-Sirâcü'l-Münîr*, IV, 597; İbn Âşûr, Muhammed et-Tâhir (v. 1393/1973), *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, ed-Dâru't-Tunûsiyye, Tunus 1984, XXX, 576.

²⁴ er-Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, XXXII, 320; el-Kurtubî, *el-Câmi'*, XX, 223; el-Hâzin, *Lübabu't-Te'vil*, IV, 483-484; el-Beğavî, *Meâlim*, V, 316; ez-Zühaylî, *et-Tefsiru'l-Münîr*, XXX, 430.

²⁵ er-Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, XXXII, 320; el-Kurtubî, *el-Câmi'*, XX, 223.

²⁶ Kevser 108/3. **إِنَّ شَانِكَ هُوَ الْأَبْتَرُ**

²⁷ Abdullah b. Abbas (v. 68/688), *Tenvîru'l-Mikbas Min Tefsiri İbn Abbas*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmî, Lübnan ts. 520; Mücahid, Ebu'l-Haccâc (v.104/722), *Tefsiru Mücahid*, Dâru'l-Fikri'l-İslamî, Mısır 1989, 757; Mükatil b. Süleyman, Ebu'l-Hasen (v. 150/767), *Tefsiru Mükatil b. Süleyman*, Dâru İhyâi't-Türâs, Beyrut 1423/2002, IV, 880; Abdurrezzak, İbn Hemmam es-San'ânî (v. 211/826), *Tefsiru Abdurrezzak*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmî, Beyrut 1419/1998, III, 467; es-Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-Beyan*, X, 307i 313; el-Beğavî, *Meâlim*, V, 316; İbn Atiyye, *el-Muharraru'l-Veciz*, V, 530; et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XXIV, 656; es-Semerkandî, Ebu'l-Leys (v.373/983), *Bahru'l-Ulûm*, Byy. ts, III, 627; el-Kuşeyrî, *Letâif*, III, 776; el-Vâhidî, Ebu'l-Hasen Ali b. Ahmed (v. 468/1075), *et-Tefsiru'l-Basît*, Imadu'l-Bahsi'l-İlmî, Byy. 1430/2009, XXIV, 384; el-Vâhidî, Ebu'l-Hasen Ali B. Ahmed (v. 468/1075), *el-Vasît fi Tefsiri'l-Kur'ani'l-Mecîd*, Daru'l-Kütübî'l-İlmî, Beyrut 1994, IV, 563; Necmüddin en-Nisâbü'rî, Ebu'l-Kasım (v. 550/1155), *İcâzü'l-Beyan an Meâni'l-Kur'an*, Dâru'l-Garbi'l-İslamî, Beyrut 1415/1994, II, 894; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, IV, 498; el-Kurtubî, *el-Câmi'*, XX, 222; en-Neseî, Ebu'l-Berekât Abdullah b. Ahmet (v. 710/1310), *Tefsiru'n-Neseî (Medârikü't-Tenzil ve Hakâiku't-Te'vil)*, Dâru'l-Kelimi't-Tayyib, Beyrut 1419/ 1998, III, 686; İbn Kesîr, *Tefsir*, VIII, 504; es-Suyûtî, *ed-Dürü'l-Mensûr*, VIII, 652; el-Alûsî, Şihabüddin Mahmud (v. 1270/1854), *Rûhu'l-Meânî fi Tefsiri'l-Kur'âni'l-Azîm ve's-Sebi'l-Mesânî*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmî, Beyrut 1415/1994, XV, 482; Seyyid Kutub (v. 1385/1965), *Fî Zilâli'l-Kur'an*,

Ukbe b. Ebî Muît,³⁰ Ebu Cehil³¹ ve Hz. Peygamberin amcası Ebu Leheb³² olarak zikredilmektedir. Öyle anlaşılıyor ki bu kişilerin hepsi Hz. Peygambere ebter diye hitap etmekten geri kalmamışlar, fakat onların içinde As b. Vâil daha çok öne çıkmış ve meşhur olmuştur. Bunun sebebi ise belki de onun Hz. Peygambere ebter demekte daha ısrarlı ve devamlı olmasıdır.³³ Nazil olan bu ayetle Allah, Kureyşliler'in Hz. Peygamber hakkındaki düşüncelerini yalanlayıp reddetmiş ve aksine peygamberinin büyük bir izzet ve şeref sahibi olduğunu bildirmiştir.³⁴ Elbette Hz. Peygambere olan bu yaklaşım ve Allah'ın onlara cevabı sadece Hz. Peygamber döneminde olmuş, bitmiş ve orada kalmış bir konu değildir. Bu cevap, bugünün dünyasında Ebu Cehillerin ve Ebu Leheblerin yolundan gidenlerin Hz. Peygambere ve O'nun yolunun samimi yolcularına yönelik itibarsızlaştırma ve düşmanlıklarına da aynı zamanda bir cevaptır.

Ebter Kavramının Kur'an'ı Kerim'deki Kullanımı ve Düşündürdükleri

Ebter kavramı Kur'an'ı Kerim'de sadece üç ayetten ibaret olan “şüphesiz biz sana Kevser'i verdik. O halde Rabbin için namaz kıl ve kurban kes. Asıl ebter olan sana buğzedendir”³⁵ şeklindeki Kevser suresinde geçmektedir. Surenin ilk ayetinde Allah, Hz. Peygambere Kevser'i verdiğini haber vermektedir ki bu kelime Arapçada sayının artıp çok olmasını,³⁶ iyilik ve güzellikteki ziyadeliği ve bolluğu anlatmaktadır. Suredeki anlamı itibarıyla ise Kevser kelimesi; cennetteki çoğu nehrin kendisinden dallanıp çıktığı³⁷ bir nehir,³⁸ cennette

Dâru's-Şurûk, 17. Baskı, Beyrut 1412/1992, VI, 3987; eş-Şenkîfî, Muhammedü'l-Emîn Abdulkadir (v. 1393/1973), *Edvâü'l-Beyân fî İdâhi'l-Kurân bi'l-Kurân*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1995, IX, 131; İbnü'l-Hatîb, Muhammed Abdullatîf (v. 1402/1982), *Evdahu't-Tefâsir*, el-Matbaatü'l-Misriyye, 6. Baskı, Byy 1964, 764; ez-Zühaylî, *et-Tefsîru'l-Münîr*, XXX, 430.

²⁸ es-Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-Beyan*, X, 313; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, IV, 498.

²⁹ et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XXIV, 657; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, IV, 498; İbn Kesîr, *Tefsîr*, VIII, 504.

³⁰ et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XXIV, 657; el-Kuşeyrî, *Letâif*, III, 776; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, IV, 498; es-Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-Beyan*, X, 313; İbn Ebî Hâtim, Ebû Muhammed (v. 327/939), *Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azîm*, Mektebetü Nezzar, 3. Baskı, Suudi Arabistan 1419/1998, X, 3471; es-Semerkindî, *Bahru'l-Ulûm*, III, 627; el-Kurtubî, *el-Câmi'*, XX, 223; İbn Kesîr, *Tefsîr*, VIII, 504; eş-şevkânî, *Fethu'l-Kadir*, V, 615; el-Alûsî, *Rûhu'l-Meânî*, XV, 482; Seyyid Kutub, *Fî Zılâl*, VI, 3987.

³¹ İbn Ebî Hâtim, *Tefsîr*, X, 3471; el-Kuşeyrî, *Letâif*, III, 776; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, IV, 498; el-Kurtubî, *el-Câmi'*, XX, 222; İbn Kesîr, *Tefsîr*, VIII, 504; es-Seâlibî, Abdurrahman b. Muhammed (v. 876/1471), *Tefsîru's-Seâlibî (el-Cevâhiru'l-Hisân fî Tefsîri'l-Kur'ân)*, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut 1997, V, 633; eş-Şirbinî, *es-Sirâcü'l-Münîr*, IV, 597; eş-şevkânî, *Fethu'l-Kadir*, V, 615; el-Alûsî, *Rûhu'l-Meânî*, XV, 482; Seyyid Kutub, *Fî Zılâl*, VI, 3987.

³² İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, IV, 498; Seyyid Kutub, *Fî Zılâl*, VI, 3987.

³³ Bkz. er-Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XXXII, 320.

³⁴ Bkz. el-Hâzin, *Lübabu't-Te'vil*, IV, 484; ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, IV, 808; ez-Zebîdî, *Tâcu'l-Arûs*, XII, 353.

³⁵ Kevser 108/1-3. **إِنَّا أَنْعَمْنَا عَلَى الْكَوْثَرِ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَأَنْحَرْ إِنَّ شَانِيكَ هُوَ الْأَبْتَرُ**

³⁶ Bkz. el-Halîl, *Kitabü'l-Ayn*, V, 348.

³⁷ Bkz. el-İsfehânî, Ebu'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed (v. 502/1108), *el-Müfredât fî Ğarîbi'l-Kur'ân*, Dâru'l-Kalem, Dimeşk 1412/1992, 703; el-Firuzabâdî, Mecdü'd-Dîn Muhammed b. Ya'kub (v. 817/1414), *Besâiru Zevi't-Temyiz fî Letâifi'l-Kitâbi'l-Aziz*, Lecnetü İhyâi't-Türâsi'l-İslâmî, 1416/1996, IV, 336.

³⁸ Bkz. et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XXIV, 645; es-Semerkindî, *Bahru'l-Ulûm*, III, 627; el-Vâhidî, *el-Basît*, XXIV, 372; ez-Zeccâc, *Meâni'l-Kur'an*, V, 369; İbn Ebî Zemenin, *Tefsîr*, V, 167.

bir havuz,³⁹ Hz. Peygambere dünya ve ahirette verilen devamlı⁴⁰ ve çok hayır,⁴¹ İslam,⁴² Kur'an,⁴³ ümmetin ve takip edenlerinin çok olması,⁴⁴ dünya ve ahirette iyi olarak hatırlanma⁴⁵ vb. manalarda anlaşılmıştır. Surenin ikinci ayetinde ise Hz. Peygambere ve O'nun nezdinde bütün inananlara verilen Kevser nimetlerine karşılık olarak namaz ve kurban ibadetleri emredilmektedir. Surenin üçüncü ve son ayetinde ise; Kevser kelimesindeki müsbet anlamların aksine hayırsızlık, bereketsizlik, yokluk vb. olumsuz manaları çağrıştıran ve Hz. Peygambere buğzedip düşmanlık edenlere isim olan ebterin kim olduğu açıklanmakta ve “**şüphesiz ebter, sana buğzedendir**”⁴⁶ denilmektedir.

Ayette geçen ebter kelimesi için tefsirlerde; kesik,⁴⁷ güdük,⁴⁸ hakir ve zelil,⁴⁹ en zelil,⁵⁰ en hakir,⁵¹ en az,⁵² kendisinden sonra geride erkek evladı olmayan,⁵³ arkası kesik olup takipçisi

³⁹ İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, IV, 497; el-Kurtubî, *el-Câmi`*, XX, 217; el-Beydavî, Nâsıru'd-Din Ebu Saîd (v. 685/1286), *Envâru't-Tenzil ve Esrâru't-Te'vil*, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut 1418/1997, V, 342; en-Nahçivânî, Nimetullah b. Mahmud (v. 920/1514), *el-Fevâtihu'l-İlâhiyye ve'l-Mefâtihu'l-Ğaybiyye*, Dâru Rukkâbî, Mısır 1999, II, 533.

⁴⁰ ez-Zühaylî, *et-Tefsîru'l-Münîr*, XXX, 428.

⁴¹ Mücahid, *Tefsir*, 757; el-Halîl, *Kitabü'l-Ayn*, V, 348; el-Ferrâ, Ebu Zekerriyya Yahya b. Ziyad (v. 207/822), *Meâni'l-Kur'an*, Dâru'l-Misriyye, Mısır ts., III, 295; et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XXIV, 647; ez-Zeccâc, *Meâni'l-Kur'an*, V, 369; el-Ezherî, Ebu Mansur Muhammed b. Ahmed (v. 370/980), *Tehzîbü'l-Lüga*, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut 2001, X, 102; Ahmed b. Hanbel (v. 241/855), *Müsnedü'l-İmam Ahmed b. Hanbel*, (Tahk: Ahmet Muhammed Şakir), Dâru'l-Hadis, Kahire 1995, V, 32, VI, 25; İbn Fâris, *Mekayisü'l-Luğa*, V, 161; el-İsfehânî, *el-Müfredât*, 703; es-Semerkandî, *Bahru'l-Ulûm*, III, 627; el-Kuşeyrî, *Letâif*, III, 775; el-Beydavî, *Envâr*, V, 342; el-Vâhidî, *el-Veciz*, 1236; el-Beğavî, *Meâlim*, V, 314; ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, IV, 807; Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhît*, X, 556; İbn Kesîr, *Tefsir*, VIII, 501; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, IV, 497; el-Hâzin, *Lübabu't-Te'vil*, IV, 480; eş-Şenkîti, *Edvâü'l-Beyân*, IX, 127, 129; el-Firuzabâdî, *Besâir*, IV, 336; İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XXX, 572; Ateş, *Çağdaş Tefsir*, XI, 125.

⁴² ez-Zeccâc, *Meâni'l-Kur'an*, V, 369; el-Ezherî, *Tehzîb*, X, 102; er-Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XXXII, 312, 315; el-Kurtubî, *el-Câmi`*, XX, 217.

⁴³ İbn Abbas, *Tenvîru'l-Mikbas*, 520; el-Ferrâ, *Meâni'l-Kur'an*, III, 295; et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XXIV, 647; el-Vâhidî, *el-Basît*, XXIV, 376; el-Vâhidî, Ebu'l-Hasen Ali B. Ahmed (v. 468/1075), *el-Vâhidî*, *el-Vasît*, IV, 562; er-Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XXXII, 312, 315; İbn Manzûr, Ebu Fazl Cemalüddin b. Mükerrrem (v. 711/1311), *Lisânü'l-Arab*, Dâru Sâdır, Beyrut 1414/1993, V, 133; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, IV, 497; el-Kurtubî, *el-Câmi`*, XX, 217; el-Beydavî, *Envâr*, V, 342; Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhît*, X, 556.

⁴⁴ İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, IV, 497; er-Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XXXII, 315; el-Hâzin, *Lübabu't-Te'vil*, IV, 480; el-Kurtubî, *el-Câmi`*, XX, 217.

⁴⁵ er-Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XXXII, 312, 315; el-Kurtubî, *el-Câmi`*, XX, 217.

⁴⁶ Kevser 108/3. إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ

⁴⁷ Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhît*, X, 555.

⁴⁸ Elmalılı, *Hak Dini*, IX, 6208.

⁴⁹ Abdurrezzak, *Tefsir*, III, 467; et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XXIV, 657; es-Semerkandî, *Bahru'l-Ulûm*, III, 627; el-Vâhidî, *el-Basît*, XXIV, 384; İbn Atiyye, *el-Muharraru'l-Vecîz*, V, 530; er-Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XXXII, 321; Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhît*, X, 557.

⁵⁰ et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XXIV, 656; es-Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-Beyan*, X, 313; el-Beğavî, *Meâlim*, V, 316; el-Hâzin, *Lübabu't-Te'vil*, IV, 483; İbn Kesîr, *Tefsir*, VIII, 504; el-Beğavî, *Meâlim*, V, 316; ez-Zühaylî, *et-Tefsîru'l-Münîr*, XXX, 432.

⁵¹ İbn Kesîr, *Tefsir*, VIII, 504; ez-Zühaylî, *et-Tefsîru'l-Münîr*, XXX, 432.

⁵² et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XXIV, 656; es-Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-Beyan*, X, 313; el-Beğavî, *Meâlim*, V, 316; el-Beğavî, *Meâlim*, V, 316.

olmayan,⁵⁴ dâreyn hayrından nasipsiz,⁵⁵ hayırla anılmayan,⁵⁶ her türlü hayırdan uzak,⁵⁷ hayrı ve bereketi bitmiş,⁵⁸ hatırlanması kesilmiş,⁵⁹ kökünden kopmuş⁶⁰ ve nesli kesilmiş⁶¹ şeklinde karşılıklar verilmiştir.

Ebter kavramı için verilen bu karşılıkların Hz. Peygamber ile hiçbir ilgisi olmadığı için Allah, Peygamberine ebter diye hitap edilmesine razı olmamış ve O'na bu şekilde hitap edenlerin, gerçekte kendilerinin ebter olduklarını ifade etmiştir. Zira sevgili, sevgilisine kötü söz söylendiğini duyduğunda buna cevap vermek lüzumunu hisseder. Dolayısıyla Allah'ın "şüphesiz ebter, sana buğzedendir"⁶² ayetindeki cevabı, sevgilinin âdetine uygun bir söylemdir.⁶³ Buna göre ayetteki mananın açılımı şu ifadelerde görülmektedir: "Ey Muhammed! Ben anılıp zikredildikçe sen de benimle beraber anılacaksın".⁶⁴ "Senin zürriyetin, şanın ve faziletin kıyamete kadar bakidir ve hiçbir şekilde anlatılamayacak nimetler ahirette senindir."⁶⁵ "Kıyamete kadar doğacak bütün mümin evladı senin evladın ve senin takipçindir. Senin adın

⁵³ el-Halîl, *Kitabü'l-Ayn*, I, 150; el-Ferrâ, *Meâni'l-Kur'an*, III, 296; İbn Ebî Zemenin, *Tefsîr*, V, 168; İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, IV, 595; ez-Zühaylî, *et-Tefsîru'l-Münîr*, XXX, 432.

⁵⁴ et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, VIII, 467; XXIV, 656; ez-Zeccâc, *Meâni'l-Kur'an*, V, 370; el-Ezherî, *Tehzîb*, XIV, 197; el-Cevherî, *es-Sihah*, III, 145; es-Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-Beyan*, X, 313; el-Vâhidî, *el-Basît*, XXIV, 382; el-Beğavî, *Meâlim*, V, 316; ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, IV, 808; İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, IV, 38; Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhît*, X, 555; İbnü'l-Hâim, Ahmed b. Muhammed (v. 815/1412), *et-Tibyan fî Tefsîri Ğaribi'l-Kur'an*, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, Beyrut 1423/2002, 353; el-Beğavî, *Meâlim*, V, 316; ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, IV, 808; en-Nahçivânî, *el-Fevâtihu'l-İlâhiyye*, II, 533; Ebu's-Suûd, Muhammed b. Muhammed el-İmâdî (v. 982/1574), *İrşâdü'l-Akli's-Selîm ilâ Mezâye'l-Kitabi'l-Kerim*, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut ts., IX, 205; İsmail Hakkı (v. 1127/1715), *Ruhu'l-Beyan*, Dâru'l-Fikr, Beyrut ts., X, 526; ez-Zebîdî, *Tâcu'l-Arûs*, X, 97; eş-şevkânî, *Fethu'l-Kadir*, V, 615; el-Alûsî, *Rûhu'l-Meânî*, XV, 481; eş-Şenkîfî, *Evdâü'l-Beyân*, IX, 131; ez-Zühaylî, *et-Tefsîru'l-Münîr*, XXX, 432.

⁵⁵ et-Tüsterî, *Tefsîr*, 207; ez-Zeccâc, *Meâni'l-Kur'an*, V, 370; el-Ezherî, *Tehzîb*, XIV, 197; es-Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-Beyan*, X, 313; el-Vâhidî, *el-Basît*, XXIV, 382; el-Vâhidî, *el-Vasît*, IV, 563; el-Vâhidî, *el-Veciz*, 1236; el-Kurtubî, *el-Câmi'*, XX, 222; eş-şevkânî, *Fethu'l-Kadir*, V, 615; el-Merâğî, Ahmed b. Mustafa (v. 1371/1952) *Tefsîru'l-Merâğî*, Matbaatü Mustafa el-Bâbî el-Halebî, Mısır 1946, XXX, 254.

⁵⁶ el-Kuşeyrî, *Letâif*, III, 776.

⁵⁷ İbn Abbas, *Tenvîru'l-Mikbas*, 520; el-Kuşeyrî, *Letâif*, III, 776; el-Vâhidî, *el-Veciz*, 1236; el-Beğavî, *Meâlim*, V, 316; Necmüddin en-Nîsâbûrî, *İcâzü'l-Beyan*, II, 894; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, IV, 498; en-Nesefî, *Tefsîr*, III, 686; el-Hâzin, *Lübabu't-Te'vil*, IV, 484; el-Beğavî, *Meâlim*, V, 316; es-Suyûtî, *ed-Dürü'l-Mensûr*, VIII, 652; eş-Şirbinî, *es-Sirâcü'l-Münîr*, IV, 597; es-Sa'dî, Abdurrahman b. Nâsır (v. 1376/1957), *Teysîru'l-Kerîmi'r-Rahmân Fî Tefsîri Kelami'l-Mennân*, Müessesetü'r-Risâle, By., 2000, 935; İbnü'l-Hatîb, *Evdahu't-Tefâsir*, 764; Komisyon, *et-Tefsîru'l-Müeyesser*, Mecmeu'l-Melik Fahd, 2. Baskı, Suudi Arabistan 2009, 602; ez-Zühaylî, *et-Tefsîru'l-Münîr*, XXX, 432.

⁵⁸ el-Bikâî, İbrahim b. Ömer (885/1480), *Nazmü'd-Dürer fî Tenâsübi'l-Ayâti ve's-Süver*, Dâru'l-Kitâbi'l-İslâmî, Kahire-ts., XXII, 291; en-Nahçivânî, *el-Fevâtihu'l-İlâhiyye*, II, 533.

⁵⁹ el-İsfehânî, *el-Müfredât*, 107; İbn Kesîr, *Tefsîr*, VIII, 504; en-Nahçivânî, *el-Fevâtihu'l-İlâhiyye*, II, 533; eş-şevkânî, *Fethu'l-Kadir*, V, 615; el-Alûsî, *Rûhu'l-Meânî*, XV, 481; es-Sa'dî, *Teysîru'l-Kerim*, 935; el-Hâzin, *Lübabu't-Te'vil*, III, 910; ez-Zühaylî, *et-Tefsîru'l-Münîr*, XXX, 432.

⁶⁰ el-Bikâî, *Nazmü'd-Dürer*, XXII, 291.

⁶¹ el-Bikâî, *Nazmü'd-Dürer*, XXII, 291; el-Alûsî, *Rûhu'l-Meânî*, XV, 481; Derveze, Muhammed İzzet, *et-Tefsîru'l-Hadis*, Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, Kahire 1383/1963, II, 11; ez-Zühaylî, *et-Tefsîru'l-Münîr*, XXX, 432.

⁶² Kevser 108/3. إِنَّ شَانِكَ هُوَ الْأَبْتَرُ

⁶³ er-Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XXXII, 321; Nizamüddin en-Nîsâbûrî, Muhammed b. Huseyn (v. 850/1446), *Ğarâibu'l-Kur'an ve Rağâibu'l-Furkan*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmî, Beyrut 1416/1995), VI, 579.

⁶⁴ es-Semerkindî, *Bahru'l-Ulûm*, III, 627; İbn Ebî Zemenin, *Tefsîr*, V, 168.

⁶⁵ el-Beydavî, *Envâr*, V, 342.

minberlerden yükselecek, sonsuza kadar her âlimin ve zâkirin dilinde olacaksın".⁶⁶ Böylece Allah O'nun insanlar arasındaki şanını yüceltmıştır.⁶⁷ Nitekim Müslümanlar; dualarında, ezanlarında, bayramlarında ve konuşmalarında hep O'nun adını anmakta,⁶⁸ çocuklarına O'nun isimlerini vermekte, şiirlerinde ve nesirlerinde ondan bahsetmektedirler.

Bazılarının Hz. Peygamber için kullanmış oldukları ebter kelimesi, aslında noksanlık ve zararın zirvesinde olmaya delalet eder. Bu yüzden Allah, Hz. Peygambere düşman olanı bu isimle zikretmiştir. Dolayısıyla ebter olarak anılan kişi, öldüğü zaman bir eseri veya bir haberi kalmayacağı için⁶⁹ dünyada hatırlanmamış ve hayırlı bir amelle de anılmamış olacaktır.⁷⁰ Hâlbuki Hz. Muhammed, çocukları durumundaki milyonlarca ümmetinin gönlünde yaşayacak ve milyonlarca insan tarafından kıyamete kadar hep hayırla anılacaktır. Ama O'na düşmanlık edenlerin sonu kesilecektir. Nitekim onların çocukları bile sonunda Hz. Peygambere inanmışlar ve O'nun manevi çocukları olmuşlardır. Böylece o çocuklar, müşrik babalarıyla manevi bağlarını kesmişler ve o babalar, çocukları tarafından bile hayırla anılmaz hale gelmişlerdir.⁷¹

Hz. Peygambere düşmanlık edenlerin, çocukları tarafından bile hayırla yâd edilmediklerini ve çocukları durumundaki ümmetin Hz. peygamberi sürekli hayırla andığını söyledikten sonra burada yeri gelmişken Elmalılı Hamdi Yazır'ın (v.1361/1942), Hz. Peygamberin erkek çocuklarının küçük yaşlarda vefat etmesiyle ilgili değerlendirmesinden de bahsetmekte fayda görüyoruz. Elmalılı Hamdi Yazır, Hz. Peygamberin erkek çocuklarının küçük yaşlarda vefat etmesi ve neslinin kız çocuklarıyla devam etmesini izah ederken, dikkatleri meselenin farklı bir boyutuna çekmektedir. O'na göre, Hz. Peygamberin neslinin kız çocuklarıyla devam etmesi, O'nun peygamberlerin sonuncusu olmasıyla izah edilebilir. O'nun ruhani ve cismani kuvvetinin en üst düzeyde olduğunu göstermek için, Allah O'na hem kız hem de erkek çocuklar vermiştir. Peygamberlik kendisiyle son bulduğu için, O'nun oğullarının kendisinden sonra yaşamaları durumunda peygamber olmaları bu hikmete aykırı olacaktı. Peygamber olmadan kalmaları da tam anlamıyla hayrülhalef olmalarına mani ve şanlarına eksiklik olacaktı. Dolayısıyla onların masum olarak ölmeleri; kendileri, Risalet'in şanı, Peygamberliğinin umumiliği, dinin yayılması ve ümmetin çoğalması açısından daha hayırlı olmuştur. Zira oğulları yaşasaydı peygamber olmasalar dahi imamet velayetine varis kılınmaları yakışırdı. Bu ise, imamet velayetini ehliyetten ziyade soy verasetine hasretmek olurdu ki bu da peygamberliğinin umumiliğine, dinin gayesine ve faziletin soyda değil de takvada olduğu esaslarına aykırı olurdu. İmamet velayetleri de olmayınca onların fitneye sebep olmaları mümkün olurdu. Kadınlarda ise imamet ve nübüvvet bulunmadığı için kızları hakkında bu sakıncalar yoktu. Dolayısıyla O'na göre, Hz. Peygamberin soyunun kız evladiyla devam etmesinin makul hikmeti ve mantığı iki sebebe dayanır ki bunlardan ilki kendisinden sonra

⁶⁶ en-Nesefî, *Tefsir*, III, 686; ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, IV, 807; eş-Şirbinî, *es-Sirâcü'l-Münîr*, IV, 597; İsmail Hakkı, *Ruhu'l-Beyan*, X, 525.

⁶⁷ es-Semerkandî, *Bahru'l-Ulûm*, III, 627; ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, IV, 807; “**Biz senin şanını yükselttik**” ayeti de bu durumu anlatmaktadır. Bkz. İnşirah 94/4.

⁶⁸ Mükatîl, *Tefsir*, IV, 880; ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, IV, 807; eş-Şirbinî, *es-Sirâcü'l-Münîr*, IV, 597.

⁶⁹ er-Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XXXII, 307.

⁷⁰ el-Ferrâ, *Meâni'l-Kur'an*, III, 296; İsmail Hakkı, *Ruhu'l-Beyan*, X, 525; Seyyid Kutub, *Fî Zılâl*, VI, 3989.

⁷¹ Bkz. Ateş, *Çağdaş Tefsir*, XI, 128.

peygamberliğin devam etmemesi ve ikincisi de imamet ile velayetin nesep verasetine bağlı olmamasıdır.⁷²

Bize göre de Hz. Muhammed'in erkek çocuklarının küçük yaşlarda vefat etmelerinin bu çerçevede bir izahı elbette ki mümkündür. Fakat bu izahın da tartışmaya açık bir tarafının bulunduğunu kabul etmemiz gerekir. Zira Hz. Peygamberin erkek çocukları vefat etmiş olmalarına rağmen, bazı dini fırkalar imamet ve velayeti, O'nun kız çocukları vasıtasıyla sürdürmüşlerdir. Dolayısıyla Hz. Peygamberin erkek çocuklarının küçük yaşlarda iken vefat etmelerinin, bütün bu değerlendirmelerin de ötesinde henüz öngöremediğimiz bir takım hikmetlerinin de olabileceğini göz ardı etmemek gerekir.

Bizim tesbitlerimize göre henüz Kur'an'ı Kerim'e girmezden önce ebter kavramı; geride erkek evladı kalmayan, arkası olmayan ve nesli kesilen kişilerin ismi olarak yani maddi boyutta açıkça görünen bu tür noksanlıkları ifade etmek için kullanılmış bir kavram olarak görünmektedir. Nitekim bu anlamları itibarıyla o, kuyruğu kesik olan veya kesikmiş gibi çok kısa olan bazı hayvan türleri ile Hz. Peygamber gibi geride erkek evladı kalmayanlara isim olarak verilmiştir.

Ebter kavramındaki bu maddi ve lafzî anlama göre, Allah'ın kendilerine ebter dediği Kureyşlilerin, As b. Vâil, Ka'b b. el-Eşref, Ukbe b. Ebî Muît, Ebu Cehil ve Ebu Leheb gibi surenin sebebi nüzulünde ismi geçenlerin, Hz. Peygambere düşman olan kişilerin ve sonraki tarihi süreçlerde bu minval üzere gidenlerin erkek çocuklarının olmaması, nesillerinin ve emellerinin devam etmemesi gerekirdi. Oysa onların erkek çocukları da olmuş, nesilleri ve emelleri de devam etmiştir. Yine onların böyle bir isimle müsemma olmalarının arka planında; erkek çocuklarının olmaması veya soylarının kesilmesi gibi maddi bir durumun belirleyici olduğuna dair Kur'an'ı Kerim'de, hadislerde veya diğer kaynaklarda herhangi bir bilgi veya işaret de yoktur. Üstelik ayet; erkek çocukları olmamasına rağmen Hz. Peygamberin ebter olmadığını ve ebter denilenlerin de erkek çocukları olsa ve nesli devam etse bile bu isimle müsemma olduklarını anlatmaktadır.

Buradan anlaşıldığına göre ebter kavramı; maddi boyuttaki bu anlamları ile değil de yine kök anlamında bulunan her türlü hayırdan nasipsizlik, bereketsizlik, hakirlik, zelillik gibi manevi boyuttaki anlam yelpazesi öne çıkarak Kur'an'ı Kerim'e girmiş ve Allah'a, peygambere ve dine muhalif yolda yürüyene isim olmuştur. Bu anlam yelpazesi içerisinde özellikle *muhalif olarak ayrılıp kopmak* anlamı belirleyici olmuş gözükmektedir. Nitekim Hz. Peygamber Kureyş'i İslam'a davet ettiği zaman onlar Hz. Muhammed'e “*bize muhalif oldu, bizden ayrıldı ve koptu*” anlamında *betera Muhammedün* (بتر محمد) demişlerdi. Bize göre bu anlam, söz konusu kavramın Kur'an'ı Kerim'deki kullanımında da öne çıkmıştır. Fakat buradaki fark, söz konusu kavramdaki *muhalif olup ayrılıp kopmak* anlamının, bundan böyle artık dini bir hüviyet kazanması ve böylece Allah'ın, peygamberin ve dinin yolundan ayrılıp kopan için kullanılmaya başlamasıdır.

Söz konusu kavram, Kur'an'ı Kerim'de geçtiği tek yer olan Kevser suresinin son ayetinde “**şüphesiz ebter, sana buğzedendir**”⁷³ diye gayet net bir şekilde tanımlanmıştır. Bu tanıma göre Kur'an'ı Kerim; ebteri, Hz. Peygambere buğzeden ve düşmanlık eden kişi olarak

⁷² Bkz. Elmalılı, *Hak Dini*, IX, 6212-6213.

⁷³ Kevser 108/3. إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ

tarif etmiş ve artık onu, geride erkek çocuğu bırakıp bırakmamak gibi maddi ve lafzi bir mana ile ilişkilendirmekten çıkarmış gözükmektedir. Zaten ayetin cümle yapısına bakıldığında da, ebter olanın sadece Hz. Peygambere buğzeden kişi olduğu görülür. Zira Arapçadaki *زَيْدٌ هُوَ الْعَالِمُ* ifadesi; sadece Zeyd'in âlim olduğunu, onun dışında bir başkasının âlim olmadığını anlatır.⁷⁴ Buna göre ebter ismi artık, Hz. Peygambere buğzede O'na düşmanlık yapan kişinin adı olmuştur. Hz. Peygambere ve dine düşman olup zarar veren bu kişiler, tarihte de günümüzde de hep olmuşlardır ve öyle görünüyor ki yarınlarda da bu kavramın muhatabı olmaya devam edeceklerdir.

Geride iyi namı, hayrı ve eseri olmadığı için yok olup gitmesi mukadder olan⁷⁵ bu yolun yolcusunun aksine, hayvanın kuyruğunun kendisini takip edip gitmesi ve aynı zamanda bir estetik oluşturması misali Kevser'in muhatabı olan kişi, bıraktığı güzel eseri ve aldığı iyi namı ile hatırlanmaya devam edecektir. Dolayısıyla Kevser suresinde Allah Hz. Peygamberin şanını yükseltirken, O'nun düşmanlarını da alçaltmıştır. Çünkü O'nun zürriyeti ve güzel namı kıyamete kadar devam edecektir.⁷⁶ Dolayısıyla ayetten Allah'ın; Hz. Peygambere yardım edeceği ve İslam'a zaferler kazandıracığı,⁷⁷ inananları bolluk, bereket ve huzura kavuşturacağı, hayırla anılmak suretiyle onları teşrif edeceği anlaşılmaktadır.

Kur'an'ı Kerim'deki ebter tanımına göre kişinin ebter olarak isimlendirilmesindeki tek kıstas, Hz. Peygambere düşman olmasıdır. Diğer bir ifadeyle, Allah'ın dinine ve O'nun yolunun samimi yolcularına düşman olması yani Allah ile kavgalı olmasıdır. Dolayısıyla Allah'ın yolundan ayrılmak suretiyle; O'nun en mükemmel şekilde yarattığı⁷⁸ fitrattan uzaklaşan, Allah ile olan bağını koparan, kulluk bilincini kaybeden ve manevi değerlerinden kopmuş olan nesiller de ebter kavramının muhatabı olmaktan kurtulamayacaklardır.

Kevser kavramının, Hakk yolunun yolcularına dünya ve ahirette verilecek her türlü hayrı ve nimeti kapsadığı ve ebter kavramının da bu yolun yolcusu olmayanlara verilen bir isim olduğu her zaman göz önünde bulundurulmalıdır. İşte o zaman; bu dünyadaki yolculuğu itibarıyla insanoğlunun, ya Kevser'in hayır ve huzur dolu nimetlerine ya da ebterin hayırsızlık ve mahrumiyet olan çorak dünyasına doğru yol aldığı anlaşılır. Zira insanın önünde her zaman Hakk'a veya batıla götüren tercihler vardır. Aslında bu tercihler, kişiyi Kevser'e veya ebtere doğru götüren tercihlerdir. Dolayısıyla yapılan her bir işte ve atılan her bir adımda bu hesabın iyi yapılması gerekir.

Anlatmaya çalıştığımız hususu bir örnekle ifade etmek gerekirse, zamanımızda bir hayli yayılmış olan Hedonizm yani hazcılık, insanlığı özde batıla ve sonuçta da ebterin kısır dünyasına götüren tercihlerden sadece bir tanesidir. Zira zamanımızda Müslüman toplumlarda da revaç bulabilen bu tip tercihler, hiç de farkına varmadan kişileri bir anda ebterin bu hayırsız ve kısır dünyasına sürükleyebilmektedir. Zira bu dünya görüşünde dinin öngördüğü diğerkâmlık ve fedakarlık yerine sadece kendini düşünmek yani benmerkezcilik, “*bu dünyaya bir kere geldim*” diyerek hayatı sadece haz ve tat almak için yaşamak vardır. Dünyaya böyle bakan insanların bilimde, teknolojiye, siyasette, ticarete, eğitimde, üretimde, ailede vb. alanlarda

⁷⁴ Bkz. er-Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XXXII, 320.

⁷⁵ Buna yakın bir değerlendirme için Bkz. el-Merâğî, *Tefsir*, XXX, 253.

⁷⁶ el-Merâğî, *Tefsir*, XXX, 254; ez-Zühaylî, *et-Tefsiru'l-Münir*, XXX, 432.

⁷⁷ el-Maturîdî, Ebû Mansur Muhammed b. Muhammed (v. 333/944), *Te'vilâtü Ehli's-Sünne (Tefsiru'l-Maturîdî)*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmî, Beyrut 1426/2005, X, 630.

⁷⁸ *لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ* Tin 95/4.

faydalı ve bereketli olan kalıcı işler yapmaları mümkün değildir. Böyle bir zihniyetteki mahalli veya küresel ölçekteki birliklerin veya teşkilatların da insanlığa barış, huzur ve kardeşlik getirmesi beklenemez. Bu iklimde yetişen nesiller de sadece kendilerine haz ve lezzet verecek işlerin peşinden koşarlar. Aç ve mağdur olanı düşünmez, adalet ve medeniyet gibi kavramların altını oyar ve barış gibi kavramların da içini sadece kendi çıkarlarına hizmet edecek şekilde doldururlar. Açlığa ve yokluğa mahkûm ettiklerinden kendilerini korumak için onlarla aralarına tel örgüler çekip duvarlar ören bu tercih sahipleri; Allah'ın ve Hz. Peygamberin onaylamadığı böyle bir yolun yolcusu olmaları hasebiyle sonuçta ebter kavramının muhatabı olmaktan kurtulamazlar.

Hz. Peygamberin getirdiği ilahi mesajla hemhal olup dünya hayatını ahiret hayatıyla birlikte değerlendiremeyen kişilerde ve toplumlarda, her alanda muhtelif sıkıntıların olması, saman alevi gibi geçici parlamalardan ve görüntüdeki başarılarından sonra ebter kavramında ifadesini bulan yıkımların, unutulmaların ve sönüp gitmelerin yaşanması kaçınılmazdır. Günümüz aile müessesesindeki çatırdamalarda bile bunun izlerini görmek mümkündür. Eğer aile fertleri; bu dünyanın geçici ve asıl hayatın ahiret hayatı olduğu şeklindeki ilahi vahyin açıkça beyan ettiği hakikatleri hakkıyla idrak edemezler ve bu dünyayı sadece haz ve eğlence yeri olarak algılayarlarsa, eşine ve çocuklarına karşı yapması gereken fakat nefesine ağır gelen işlerden ve sorumluluklardan kaçacaklardır. Eş olmak, çocuk dünyaya getirmek, onu yetiştirip terbiye etmek ve sorumluluk almak gibi işler, onlar için katlanılmaz birer yük ve zahmet olarak algılanacaktır. Keyfinden ve zevkinden ödün vermediğini, kimse için kendisini yoramayacağını, önemli olanın kendi hayatı, haz aldıkları olduğunu zanneden bu kişiler ve onlardan oluşan toplumlar, hiç de farkına varmadan kendilerini bir anda ebter kavramında ifadesini bulan unutulup gitme, huzursuzluk, hayırsızlık ve bereketsizlik acılarının içinde bulacaklardır.

Netice olarak diyebiliriz ki Allah inancından ve din duygusundan nasipsizlik sonuçta kişiyi acı, sıkıntı ve mutsuzluk gibi belirtilerle ebter olmaya doğru götürür. Dolayısıyla Ahiret inancına sahip olmadığı için dünyadaki lezzetlerin aslında tadımlık olduğunu bilmeyen insanların; görev ve sorumluluklarını hakkıyla yapmaları şöyle dursun, herhangi bir kaza, hastalık ve yaralanma gibi bir olumsuzluğu bile kabullenip kaldırabilmeleri mümkün gözükmemektedir. Kadere ve miktara razı olmadığı gibi yeniden dirilmeye inanmadığı için ölüme de razı olmayan bu kişiler, “*niye bana, niçin bana*” şeklinde bir takım söylemlerle kendilerini ve dünyalarını yiyip bitirebilmekte ve neticede daha da yoldan çıkabilmektedirler. Dolayısıyla uhrevi boyut dikkate alınmadan sadece dünya hayatındaki zevk ve eğlencenin peşinden koşmak sonuçta kendi kendine infilak edercesine bir yıkıma, yokluğa ve kayboluşa duçar olmaya götürecektir ki bu da ebter lafzının ifade ettiği bir sonuçtur.

SONUÇ

Arkası olmamak, devamı olmamak ve nesli kesilerek unutulup gitmek gibi menfi manalara gelen ebter kavramının Hz. Peygamber hakkında kullanılmasını doğru bulmayan Allah, bu lafzın muhatabının sadece O'na bu yakıştırmayı yapan düşmanın bizzat kendisi olduğunu, Kevser suresinin son ayetinde “**şüphesiz ebter, sana buğzedendir**”⁷⁹ diyerek haber vermiştir.

⁷⁹ Kevser 108/3. إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ

Ebter lafzındaki nesli kesilmek şeklindeki somut anlam, Hz. Peygamber hakkında hiç vaki olmamıştır. Çünkü O'nun nesli kız çocuklarıyla devam etmiş, ümmetin bütün evladı da O'nun çocukları gibi addedilmiştir. Hakirlik, zelillik, dâreyn hayrından nasipsizlik ve bereketsizlik gibi ebter kavramının düşündürdüğü soyut anlamlar da Hz. Peygamberin hayatında ve getirdiği değerlerde bir yer bulamamıştır. Zira O'nun hayatı ve mücadelesi; hakkın, hayrın ve hayatı anlamlı kılmanın mücadelesi olmuştur.

Hz. Peygamberin bu örneği, söyledikleri, yaptıkları, katlandıkları ve dert edindikleri, dâreyn hayrına ulaşma ve ömrü bereketlendirme noktasında insanlığa da yol gösterici olmuştur. “Allah'ı anarak başlanmamış her bir önemli söz ya da iş ebterdir⁸⁰ (kesiktir)”⁸¹ diyen O peygamberin yolunu tutmuş olan ihlaslı müminler, tıpkı Hz. Peygamber gibi ebterin değil Kevser'in muhatabı olmuşlardır. Zira onlar da ömürlerini bereketlendirmek, dünyayı mamur etmek ve neticede iki cihan saadetine ulaşmak için çabalayıp didinmişler, yaptıkları her işte, attıkları her adımda ve konuştukları her kelamda kendilerini Yaratan Rabbini hatırlamışlardır. Bunun örnekleri; yüzyıllara meydan okuyan İslam mimarisine ait eserlerin vücuda getirilmesi esnasında besmelesiz ve abdestsiz bir taş bile koymamış mimarda ve işçide, evladını bir kere bile besmelesiz emzirmemiş analarda görülebilir.

Bazılarının Hz. Peygamber için kullanmış olduğu ebter kelimesi, aslında noksanlık ve zararın zirvesinde olmayı anlatmaktadır. Bu yüzden Allah, Hz. Peygambere düşman olanı bu isimle zikretmiştir. Dolayısıyla ebter olarak anılan kişi, öldüğü zaman bir eseri veya bir haberi kalmayacağı için dünyada hatırlanmamış ve hayırlı bir amelle de anılmamış olacaktır. Hâlbuki Hz. Muhammed, çocukları durumundaki milyonlarca ümmetinin gönlünde yaşayacak ve milyonlarca insan tarafından kıyamete kadar hep hayırla anılacaktır.

Bizim tesbitlerimize göre Kur'an'ı Kerim'e girmezden önce ebter kavramı; geride erkek evladı kalmayan, arkası olmayan ve nesli kesilenleri yani maddi boyutta açıkça görünen bu tür noksanlıkları ifade etmek için kullanılmış bir kavramdır. Nitekim bu anlamları itibarıyla o, kuyruğu kesik olan veya kesikmiş gibi çok kısa olan bazı hayvan türleri ile Hz. Peygamber gibi geride erkek evladı kalmayanlara isim olarak verilmiştir. Bu kavramın Kur'an'ı Kerim'e girmesi ise; maddi boyuttaki bu anlamları ile değil de her türlü hayırdan nasipsizlik, bereketsizlik, hakirlik, zelillik gibi manevi boyuttaki anlam yelpazesi ile olmuştur. Bu noktada özellikle *muhalif olarak ayrılıp kopmak* anlamı öne çıkmış ve artık bu anlam dini bir hüviyet kazanmıştır. Böylece ebter kavramı; Allah'a ve peygamberine muhalif olup dinin yolundan ayrılıp kopan kişiler için kullanılmaya başlanmıştır.

Bu durum; söz konusu kavramın Kur'an'ı Kerim'de geçtiği tek ayet olan “**şüphesiz ebter, sana buğzedendir**”⁸² ayetinden gayet net bir şekilde anlaşılmaktadır. Ayetteki tanıma göre Kur'an'ı Kerim; ebteri, Hz. Peygambere buğzeden ve düşmanlık eden kişi olarak tarif etmiş ve artık onu, geride erkek çocuk bırakıp bırakmamak gibi maddi ve lafzi bir mana ile ilişkilendirmekten çıkarmıştır. Zaten ayetin cümle yapısına bakıldığında da, ebter olanın sadece Hz. Peygambere buğzeden kişi olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü Arapçadaki رَبِّدٌ هُوَ الْعَالِمُ ifadesi;

⁸⁰ “Allah'ın adıyla başlanmamış her bir iş ve söz...” şeklindeki rivayet için bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*; VIII, 395; “Allah'ın adıyla başlanmamış her söz...” şeklindeki rivayet için bkz. en-Nesâî, Ebu Abdurrahman Ahmet b. Şuayb (v. 303/915), *es-Sünenü'l-Kübrâ*, Müessesetü'r-Risale, I-XII, Beyrut 2001, 171.

⁸¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*; VIII, 395.

⁸² Kevser 108/3. إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ

sadece Zeyd'in âlim olduğunu, onun dışında bir başkasının âlim olmadığını anlatır. Buna göre ebter ismi artık, Hz. Peygambere buğzedip O'na düşmanlık yapan kişinin adı olmuştur. Hz. Peygambere ve dine düşman olup zarar veren bu kişiler, tarihte de günümüzde de hep olmuşlardır ve öyle görünüyor ki yarınlarda da bu kavramın muhatabı olmaya devam edeceklerdir.

Kur'an'ı Kerim'deki ebter tanımına göre kişinin bu isimle müsemma olmasındaki tek kıstas, Hz. Peygambere düşman olmaktır. Diğer bir ifadeyle, Allah'ın dinine ve O'nun yolunun samimi yolcularına düşman olmak yani Allah ile kavgalı olmaktır. Dolayısıyla Allah'ın yolundan ayrılmak suretiyle; O'nun en mükemmel şekilde yarattığı fitrattan uzaklaşan, Allah ile olan bağı koparan, kulluk bilincini kaybeden ve manevi değerlerinden kopmuş olan nesiller de ebter kavramının muhatabı olmaktadır.

Kevser kavramının, Hakk yolun yolcuları için dünya ve ahiretteki her türlü hayrı ve nimeti kapsadığı ve ebter kavramının da bu yolda olmayanlara verilen bir isim olduğu düşünüldüğünde; insanoğlunun, bu dünya hayatında ya Kevser'in ya da ebterin dünyasına doğru yol aldığı anlaşılır. Kevser'in dünyası hayra, huzura ve ilahi nimetlere; ebterin dünyası ise hayırsızlık ve mahrumiyet olan çorak iklimlere doğru yelken açmak demektir. Kendisini, Rabbini bilen ve ahiret hayatında her şeyin bir hesabı olacağını idrakindeki insanların ömrü ve dünyası tıpkı Kevser gibi nasıl hayırlı ve bereketli ise, bu değerlerden mahrum olan insanların ömrü ve dünyası da tıpkı ebter gibi hayırsız ve bereketsiz olacaktır. Dolayısıyla buradaki mesele aslında Hak ve batıl meselesi yani hak ve batıl mücadelesidir. Görebildiğimiz kadarıyla da Kevser Hakk'ın ve ebter de batılın bir semeresi olmaktadır.

KAYNAKLAR

- ABDULLAH b. Abbas (v. 68/688), Tenvîru'l-Mikbas Min Tefsîri İbn Abbas, Dâru'l-Kütübi'l-İlmî, Lübnan ts.(İbn Abbas, Tenvîru'l-Mikbas,)
- ABDURREZZAK, İbn Hemmam es-San'ânî (v. 211/826), Tefsiru Abdurrezzak, Dâru'l-Kütübi'l-İlmî, I-III, Beyrut 1419/1998, (Abdurrezzak, Tefsir,)
- AHMED b. Hanbel (v. 241/855), Müsnedü'l-İmam Ahmed b. Hanbel, (Tahk: Ahmet Muhammed Şakir), Dâru'l-Hadis, I-VIII, Kahire 1995, (Ahmed b. Hanbel, Müsned,)
- EL-ALÛSÎ, Şihabüddin Mahmud (v. 1270/1854), Rûhu'l-Meânî fi Tefsiri'l-Kur'âni'l-Azîm ve's-Sebi'l-Mesânî, Dâru'l-Kütübi'l-İlmî, I-XVI, Beyrut 1415/1994, (el-Alûsî, Rûhu'l-Meânî,)
- ATEŞ, SÜLEYMAN, Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri, Yeni Ufuklar Neşriyat, I-XII, İstanbul 1988, (Ateş, Çağdaş Tefsir,)
- EL-BEĞAVÎ, Ebu Muhammed el-Huseyn b. Mesûd (v. 516/1122), Meâlimü't-Tenzîl, (Tahk: Abdu'-Rezzâk el-Mehdî), Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, I-V, Beyrut- 1420/1999, (el-Beğavî, Meâlim,)
- EL-BEYDAVÎ, Nâsıru'd-Din Ebu Saîd (v. 685/1286), Envâru't-Tenzil ve Esrâru't-Te'vil, Dâru İhyâi't- Türâsi'l-Arabî, I-V, Beyrut 1418/1997, (el-Beydavî, Envâr,)
- EL-BİKÂÎ, İbrahim b. Ömer (885/1480), Nazmü'd-Dürer fi Tenâsübi'l-Ayâti ve's-Süver, Dâru'l-Kitâbi'l-İslâmî, I-XXII, Kahire-ts., (el-Bikâî, Nazmü'd-Dürer,)

- EL-BUHÂRÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail (v. 256/870), Sahîhu'l-Buhârî, Dâru Tavkî'n-Necâh, I-IX, Byy. 1422/2001, (el-Buhârî, Sahîh,)
- EL-CEVHERÎ, İsmail b. Hammâd (v. 393/1003), es-Sihah, Dâru'l-İlm Li'l-Melâyîn, 4.Baskı, I-VI, Beyrut 1990, (el-Cevherî, es-Sihah,)
- DERVEZE, Muhammed İzzet, et-Tefsîru'l-Hadis, Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, I-X, Kahire 1383/1963, (Derveze, et-Tefsîru'l-Hadis,)
- EBU DAVUD, Süleyman b. el-Eşas es-Sicistanî el-Ezdî (v.275/888), Sünenü Ebî Dâvud, Dâru'r-Risaleti'l-Alemiyye, I-VII, Byy. 2009, (Ebu Davud, Sünen,)
- EBÛ HAYYÂN, Muhammed b. Yusuf el-Endelüsî (v. 745/1344), el-Bahru'l-Muhît fi't-Tefsir, Dâru'l-Fikr, I-X, Beyrut 1420/1999, (Ebû Hayyân, el-Bahru'l-Muhît,)
- EBU'S-SUÛD, Muhammed b. Muhammed el-Imâdî (v. 982/1574), İrşâdü'l-Akli's-Selim ilâ Mezâyê'l-Kitabi'l-Kerim, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, I-IX, Beyrut ts., (Ebu's-Suûd, İrşâd,)
- ELMALILI, Hamdi Yazır (v.1361/1942), Hak Dini Kur'an Dili, Eser Neşriyat ve Dağıtım, I-X, İstanbul 1982,(Elmalılı, Hak Dini,)
- EL-EZHERÎ, Ebu Mansur Muhammed b. Ahmed (v. 370/980), Tehzîbü'l-Lüga, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, I-XV, Beyrut 2001, (el-Ezherî, Tehzîb,)
- EL-FERRÂ, Ebu Zekeriyya Yahya b. Ziyad (v. 207/822), Meâni'l-Kur'an, Dâru'l-Mısriyye, I-III, Mısır ts., (el-Ferrâ, Meâni'l-Kur'an,)
- EL-FİRUZABÂDÎ, Mecdü'd-Dîn Muhammed b. Ya'kub (v. 817/1414), Besâiru Zevi't-Temyiz fi Letâifi'l-Kitâbi'l-Aziz, Lecnetü İhyâi't-Türâsi'l-İslamiyy, I-VI, 1416/1996, (el-Firuzabâdî, Besâir,)
- EL-HALÎL b. Ahmed, Ebu Abdirrahman el-Ferahidî (175/791), Kitâbü'l-Ayn, I-VIII, Dâru Mektebeti'l-Hilal-ts., (el-Halîl, Kitâbü'l-Ayn,)
- HAMİDULLAH, Muhammed, İslâm Peygamberi, (Çev.: Salih Tuğ), İrfan Yayıncılık, 5. Baskı, I-II, İstanbul 1991, (Hamidullah, İslâm Peygamberi,)
- EL-HÂZİN, Alâu'd-Din Ali b. Muhammed (v. 741/1340h.), Lübabu't-Te'vil fi Meâni't-Tenzîl, Dâru'l- Kütübi'l-İlmî, I-IV, Beyrut 1415/1994, (el-Hâzin, Lübabu't-Te'vil,)
- İBN ÂŞÛR, Muhammed et-Tâhir (v. 1393/1973), et-Tahrîr ve't-Tenvîr, ed-Dâru't-Tunûsiyye, I-XXX, Tunus 1984, (İbn Âşûr, et-Tahrîr ve't-Tenvîr,)
- İBN ATİYYE, Ebû Muhammed el-Endelüsî (v. 542/1147), el-Muharraru'l-Vecîz fi Tefsîri'l-Kitâbi'l-Azîz, Dâru'l-Kütübi'l-İlmî, I-VI, Beyrut 1422/2001, (İbn Atiyye, el-Muharraru'l-Vecîz,)
- İBN EBÎ HÂTİM, Ebû Muhammed (v. 327/939), Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azîm, Mektebetü Nezzar, 3. Baskı, I-XI, Suudi Arabistan 1419/1998, (İbn Ebî Hâtim, Tefsir,)
- İBN EBÎ ZEMENİN, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh (v. 399/1008), Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, I-V, Kâhire 2002, (İbn Ebî Zemenin, Tefsîr,)

- İBN FÂRİS, Ebu'l-Huseyn Ahmed b. Zekeriyya el-Luğavî (v. 395/1005), Mu'cemü Mekayîsi'l-Luğa, Dâru'l-Fikr, I-VI, Byy. 1979, (İbn Fâris, Mekayîsü'l-Luğa,)
- İBN KESİR, Ebu'l-Fidâ İsmail b. Ömer (v. 774/1372), Tefsiru'l- Kur'âni'l-Azîm, (Tahk: Sami b. Muhammed Selame), Dâru Tayyibe, 2. Baskı, I-VIII, Byy. 1999, (İbn Kesîr, Tefsir,)
- İBN MANZÛR, Ebu Fazl Cemalüddin b. Mükerrerem (v. 711/1311), Lisânü'l-Arab, Dâru Sâdır, I-XV, Beyrut 1414/1993, (İbn Manzûr, Lisânü'l-Arab,)
- İBNÜ'L-Cevzî, Cemalüddin Ebu'l-Ferec Abdurrahman (v. 597/1201), Zâdü'l-Mesîr fi İlmi't-Tefsir, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, I-IV, Beyrut 1422/2001, (İbnü'l-Cevzî, Zâdü'l-Mesîr,)
- İBNÜ'L-HÂİM, Ahmed b. Muhammed (v. 815/1412), et-Tibyan fi Tefsiri Ğaribi'l- Kur'an, Dâru'l-Ğarbi'l-İslamî, Beyrut 1423/2002, (İbnü'l-Hâim, et-Tibyan,)
- İBNÜ'L-HATİB, Muhammed Abdullatîf (v. 1402/1982), Evdahu't-Tefâsir, el-Matbaatü'l-Misriyye, 6. Baskı, Byy 1964, (İbnü'l-Hatîb, Evdahu't-Tefâsir,)
- EL-İSFEHÂNÎ, Ebu'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed (v. 502/1108), el-Müfredât fi Ğaribi'l-Kur'ân, Dâru'l-Kalem, Dimeşk 1412/1992, (el-İsfehânî, el-Müfredât,)
- İSMAİL HAKKI (v. 1127/1715), Ruhü'l-Beyan, Dâru'l-Fikr, I-X, Beyrut ts., (İsmail Hakkı, Ruhü'l-Beyan,)
- KOMİSYON, et-Tefsiru'l-Müyesser, Mecmeu'l-Melik Fahd, 2. Baskı, Suudi Arabistan 2009, (Komisyon, et-Tefsiru'l-Müyesser,)
- EL-KURTUBÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed (v. 671/1272), el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân, Dâru'l-Alemi'l-Kütübi, I-XX, Riyad 2003, (el-Kurtubî, el-Câmi',)
- EL-KUŞEYRÎ, Abdülkerim (v. 465/1073), Letâifü'l-İşârât, el-Hey'etü'l-Misriyye, 3. Baskı, I-III, Mısır ts., (el-Kuşeyrî, Letâif,)
- EL-MATURÎDÎ, Ebû Mansur Muhammed b. Muhammed (v. 333/944), Te'vilâtü Ehli's-Sünne (Tefsiru'l-Mâturîdî), Dâru'l-Kütübi'l-İlmî, I-X, Beyrut 1426/2005, (el-Maturîdî, Te'vilât,)
- EL-MERÂĞÎ, Ahmed b. Mustafa (v. 1371/1952) Tefsiru'l-Merâğî, Matbaatü Mustafa el-Bâbî el-Halebî, I-XXX, Mısır 1946, (el-Merâğî, Tefsir,)
- MÜCAHİD, Ebu'l-Haccâc (v.104/722), Tefsiru Mücahid, Dâru'l-Fikri'l-İslamî, Mısır 1989, (Mücahid, Tefsir,)
- MÜKATİL b. Süleyman, Ebu'l-Hasen (v. 150/767), Tefsiru Mükatil b. Süleyman, Dâru İhyâi't-Türâs, I-IV, Beyrut 1423/2002, (Mükatil, Tefsir,)
- MÜSLİM b. el-Haccâc, Ebu'l-Huseyn el-Kuşeyî en-Nisâbûrî (v.261/874), Sahîhu Müslim, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, (Tahk: Muhammed Fuat Abdalbâkî), I-V, Beyrut ts., (Müslim, Sahîh,)
- EN-NAHÇIVÂNÎ, Nimetullah b. Mahmud (v. 920/1514), el-Fevâtihu'l-İlâhiyye ve'l-Mefâtihu'l-Ğaybiyye, Dâru Rukkâbî, I-II, Mısır 1999, (en-Nahçivânî, el-Fevâtihu'l-İlâhiyye,)

- NECMÜDDİN en-Nisâbü'rî, Ebu'l-Kasım (v. 550/1155), İcâzü'l-Beyan an Meâni'l-Kur'an, Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, I-II, Beyrut 1415/1994, (Necmüddin en-Nisâbü'rî, İcâzü'l-Beyan,)
- EN-NESÂÎ, Ebu Abdirrahman Ahmet b. Şuayb (v. 303/915), es-Sünenü'l-Kübrâ, Müessesetü'r-Risale, I-XII, Beyrut 2001, (en-Nesâî, es-Sünenü'l-Kübrâ,)
- EN-NESEFÎ, Ebu'l-Berekât Abdullah b. Ahmet (v. 710/1310), Tefsiru'n-Nesefî (Medârikü't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl), Dâru'l-Kelimi't-Tayyib, I-III, Beyrut 1419/ 1998, (en-Nesefî, Tefsir,)
- NİZAMÜDDİN en-Nisâbü'rî, Muhammed b. Huseyn (v. 850/1446), Ğarâibu'l-Kur'an ve Rağâibu'l-Furkan, Dâru'l-Kütübi'l-İlmî, I-VI, Beyrut 1416/1995), (Nizamüddin en-Nisâbü'rî, Ğarâibu'l-Kur'an,)
- ER-RÂZÎ, Ebu Abdillah Muhammed b. Ömer Fahrüddin (v. 606/1209), Mefâtihu'l- Ğayb (et-Tefsiru'l-Kebir), Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, I-XXXII, 3. Baskı, Beyrut 1420/1999, (er-Râzî, Mefâtihu'l-Ğayb,)
- ES-SA'DÎ, Abdurrahman b. Nâsir (v. 1376/1957), Teysîru'l-Kerîmi'r-Rahmân Fî Tefsîri Kelami'l-Mennân, Müessesetü'r-Risâle, Byy., 2000, (es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîm,)
- ES-SA'LEBÎ, Ebû İshak (v. 427/1036), el-Keşf ve'l-Beyan an Tefsiri'l-Kur'an, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, I-X, Beyrut 2002, (es-Sa'lebî, el-Keşf ve'l-Beyan,)
- ES-SEÂLİBÎ, Abdurrahman b. Muhammed (v. 876/1471), Tefsiru's-Seâlibî (el-Cevâhiru'l-Hisân fî Tefsiri'l-Kur'ân), Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, I-V, Beyrut 1997, (es-Seâlibî, Tefsir,)
- ES-SEMERKANDÎ, Ebu'l-Leys (v.373/983), Bahru'l-Ulûm, I-III, Byy. ts, (es-Semerkindî, Bahru'l-Ulûm,)
- SEYYİD KUTUB (v. 1385/1965), Fî Zılâli'l-Kur'an, Dâru'ş-Şurûk, 17. Baskı, I-VI, Beyrut 1412/1992, (Seyyid Kutub, Fî Zılâl,)
- ES-SUYÛTÎ, Celalüddin (v. 911/1505), ed-Dürü'l-Mensûr fî't-Tefsir bi'l-Me'sûr, Dâru'l-Fikr, I-VIII, Beyrut ts., (es-Suyûtî, ed-Dürü'l-Mensûr,)
- EŞ-ŞENKÎTÎ, Muhammedü'l-Emîn Abdulkadir (v. 1393/1973), Edvâü'l-Beyân fî İdâhi'l-Kurân bi'l-Kurân, Dâru'l-Fikr, I-IX, Beyrut 1995, (eş-Şenkîti, Edvâü'l-Beyân,)
- EŞ-ŞEVKÂNÎ, Muhammed b. Ali (v. 1250/1834), Fethu'l-Kadir, Dâru İbni Kesir, I-VI, Dimeşk 1414/1834, (eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadir,)
- EŞ-ŞİRBİNÎ, Şemsüddin (v. 977/1569), es-Sirâcü'l-Münîr, Matbaatü Bulak, I-IV, Kahire 1285/1868, (eş-Şirbinî, es-Sirâcü'l-Münîr,)
- ET-TABERÎ, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir (v. 310/922), Câmiu'l-Beyan an Te'vili Âyi'l-Kur'ân, (Tahk: Ahmed Muhammed Şakir), Müessesetü'r Risale, , I-XXIV, Byy. 2000, (et-Taberî, Câmiu'l-Beyân,)
- ET-TÜSTERÎ, Ebu Muhammed Abdullah b. Yunus (v. 283/896), Tefsiru't-Tüsterî, Dâru'l-Kütübi'l-İlmî, Beyrut 1423/2002, (et-Tüsterî, Tefsir,)

- EL-VÂHÎDÎ, Ebu'l-Hasen Ali b. Ahmed (v. 468/1075), et-Tefsîru'l-Basît, Imadu'l-Bahsi'l-İlmî, I-XXV, Byy. 1430/2009, (el-Vâhidî, el-Basît,)
- EL-VÂHÎDÎ, Ebu'l-Hasen Ali B. Ahmed (v. 468/1075), el-Vasît fi Tefsiri'l-Kur'ani'l-Mecîd, Daru'l-Kütübi'l-İlmî, I-IV, Beyrut 1994, (el-Vâhidî, el-Vasît,)
- EL-VÂHÎDÎ, Ebu'l-Hasen Ali B. Ahmed (v. 468/1075), el-Veciz fi't-Tefsiri'l-Kitabi'l-Aziz, Daru'l-Kalem, Beyrut 1415h., (el-Vâhidî, el-Veciz,)
- EZ-ZEBÎDÎ, Muhammed Murtaâ el-Huseynî el-Vâsîfî (v. 1205/1790), Tâcu'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs, Dâru'l-Hidaye, I-XXXX, Byy. ts., (ez-Zebîdî, Tâcu'l-Arûs,)
- EZ-ZECCÂC, Ebu ishak (v. 311/923), Meâni'l-Kur'an ve İ'râbüh, Alemü'l-Kütüb, I-V, Beyrut 1988, (ez-Zeccâc, Meâni'l-Kur'an,)
- EZ-ZEMAŞERÎ, Ebu'l-Kâsım Cârullah Mahmûd b. Amr (v.537/1142), el-Keşşâf an Hakâiki Ğavamidi't-Tenzîl, Daru'l-Kitabi'l-Arabi, I-IV, 3. Baskı, Beyrut 1407/1987, (ez-Zemahşerî, el-Keşşâf,)
- EZ-ZÜHAYLÎ, Vehbe b. Mustafa, et-Tefsîru'l-Münîr fi'l-Akîde ve's-Şerfa ve'l-Menhec, Dâru'l-Fikri'l-Muâsır, I-XXX, 2. Baskı, Dimeşk 1418/1997, (ez-Zühaylî, et-Tefsîru'l-Münîr,)